

KIELI ON AINOAA
RIKKAUTENI, JA SINÄ
EHKÄ JONAKIN PÄIVÄNÄ
PERIT SEN...

PERIN
MERKILLISTÄ...

Kielitaito
on rikkautta!

Sisältö

Kenellä on hyötyä kaksi- ja monikielisyydestä?	2
Anna lahja lapsellesi	3
Mikä on kielen ja äidinkielen merkitys?	3
Miten lapsestasi tulee kaksi- tai monikielinen?	5
Tavallisia piirteitä kaksi- ja monikielisyyden kehityksessä	7
Mitä mahdollisuuksia Ruotsin koululaitos antaa lasten ja oppilaiden suomen kielen kehittämiseen?	9
Muita tärkeitä tietoja	13
Kirjallisuusvihjeitä	15
Tärkeitä osoitteita	15

Kiitämme Suomenruotsalaisia kansankäräjiä, joiden kaksikielisyyttä käsittelevää esitettä on osittain käytetty tämän esitteen pohjana.

Esitteen ovat tuottaneet ja laatineet yhteistyössä Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto, Ruotsin Suomalainen Opettajaliitto, Suomen instituutti. Esitteen on kustannut Ruotsin kouluvirasto.

Kuvitus: Markku Huovila

Graaffinen muotoilu ja paino: Informationsbolaget Nyberg & Co

Käännös: Ruotsinsuomalainen kielilautakunta

Tukholma toukokuussa 2002

Alkusanat

Ruotsissa on aina puhuttu suomea. Ruotsilla ja Suomella on yhteistä historiaa lähes tuhannen vuoden ajalta. Nyt suomen kielellä on Ruotsissa vähemmistökielen asema ja tämän vuoksi suomen kielen merkitys kasvaa tulevaisuudessa.

Ruotsin valtiopäivät päättivät joulukuussa 1999 allekirjoittaa Euroopan neuvoston vähemmistökielisopimuksen sekä kansallisia vähemmistöjä koskevan puitesopimuksen. Nyt hyväksytyt viisi vähemmistökieltä ovat suomi, meänkieli, romani chib, saame ja jiddiș ja tunnustetut viisi kansallista vähemmistöä ruotsinsuomalaiset, tornionlaaksolaiset, romanit, saamelaiset ja juutalaiset.

Ruotsi on myös säätänyt vähemmistölain, joka on voimassa suomen kielen osalta viidessä Norrbottenin läänin kunnassa. Laki tuli voimaan 1. huhtikuuta 2000.

Tämän lain mukaan tulee Jällivaaran, Haaparannan, Kiirunan, Pajalan ja Övertorneån kuntien mm. tarjota suomenkielisille vanhemmille mahdollisuus sijoittaa lapsensa esikoulutoimintaan, joka on kokonaan tai osittain suomenkielistä.

Kenellä on hyötyä kaksi- ja monikielisydestä?

- Suomen kielestä on hyötyä niin julkisella kuin yksityiselläkin alalla.
- Yksilötasolla kaksikielisyys merkitsee henkilökohtaisen rikkauden ja ilon lisäksi myös valinnanmahdollisuutta. Kielitaitoiset henkilöt ovat kansainvälisyyden lisääntymisen vuoksi resurssi yhteiskunnassa ja yrityksissä.
- Suomessa kaksikielinen työnhakija on erityisasemassa yksikieliseen verrattuna.
- Pohjoismaissa suomentaitoisella kaksi- tai monikielisellä henkilöllä on suuret mahdollisuudet valita työpaikkoja sekä palvelualalta että kaupan, teollisuuden ja kulttuurin alalta. Suomi on yksi Euroopan unionin virallisista kielistä ja se kuuluu niihin sataan maailman kieleen, joiden puhujia on eniten.

Tässä esitteessä annetaan tietoa niihin koteihin, joissa suomi on yksi puhuttavista kielistä. Siinä kerrotaan äidinkielen kaksi- ja monikielisyuden merkityksestä ja esi-, perus- ja lukiokoulussa tarjottavasta tuesta aktiivisen kaksikielisyuden saavuttamiseksi. Lisäksi esitteessä on osoitteita ym.

Anna lahja lapsellesi – kielitaito tuo valinnanvapautta

Jos perheessäsi puhutaan suomea

Länsimaissa monikielisyttä on pitkään pidetty poikkeuksena ja yksikielisyttä normaalitilana, mutta maailmanlaajuisesti tarkasteltuna on paljon tavallisempaa, että lasten kasvuympäristössä käytetään useita kieliä. Monikielisyys voi saavuttaa monella eri tavalla. Suomea puhuvat perheet voivat olla hyvin erilaisia. Molemmat vanhemmat saattavat alunperin olla Suomesta tai toinen vanhemmista voi olla ruotsalainen. Nykyisin on myös tavallista, että suomenkieliset vanhemmat ovat syntyneet Ruotsissa. Lisäksi on paljon perheitä, joissa toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen on kotoisin jostakin muusta maasta kuin Ruotsista tai Suomesta. Näissä perheissä vanhemmat ovat valinneet yhteiseksi kielekseen joko ruotsin tai jonkin muun kielen. Lisäksi on paljon yksinhuoltajia ja adoptiovanhempia, joiden äidinkieli on suomi.

Vanhemmuuden myötä vanhemmat joutuvat ratkaisemaan, mitä kieltä he puhuvat lapsilleen. Tällöin vanhemmat voivat toisin sanoen päättää, haluavatko he luoda kotiinsa hyvät kaksi- tai monikielisyys-ehdot.

Tässä esitteessä käytämme enimmäkseen termiä monikielisyys, mutta sanomamme koskee tietysti myös kaksikielisyttä.

Mikä on kielen ja äidinkielen merkitys?

Kieli on se väline, jota käytämme, kun haluamme saada kontaktin, kertoa tai kysyä jotakin. Me tarvitsemme kieltä ymmärtääksemme, analysoidaksemme ja ajatellaksemme. Tarvitsemme sitä voidaksemme vaikuttaa elämäntilanteeseemme. Kieli on osa identiteettiämme ja juuriamme.

Äidinkieli on se pohja, johon lapsen ajatusmaailma ja tunneperäinen, harmoninen kehitys pohjautuu. Kielen avulla ihminen voi syventää tietojaan ja ajatuksiaan ja kehittää luovaa kykyään. Äidinkieli on syvien elämysten ja rikkaiden kokemusten edellytys. Sosiaalinen kanssakäyminen helpottuu, kun ihminen hallitsee äidinkieltään.

Äidinkielen kehittämisen tarkoituksena on, että yksilöstä kehittyy harmoninen, että hänelle tulee hyvä itsetunto ja että hän hyväksyy identiteettinsä, vanhempiensa taustan ja omat juurensa. Identiteetti voi tietenkin olla suomalainen, ruotsalainen tai ruotsin-suomalainen. Äidinkielentaito lisää itsekunnioitusta. Jos kunnioittaa itseään, kunnioittaa myös muita ja heidän identiteettiään!

Äidinkielen kautta yksilö kytkeytyy myös isovanhempiinsa ja vanhempiensa entiseen kotimaahan ja sen kulttuuriin. Kulttuuritaustansa tunteminen on rikkautta. Muiden kulttuurien ymmärtämys lisääntyy ja kansainvälinen yhteistyö helpottuu. Hyvä äidinkielen taito on avuksi uuden kielen oppimisessa. Se on kaksikielisyyden välttämätön edellytys.

Yleinen periaate on, että kunkin vanhemman tulee puhua lapsen kanssa äidinkieltään. Tunteet, ajatukset ja kulttuuriperintö välittyvät parhaiten äidinkielen avulla.

Lapsi voi tuntea kuuluvansa kahteen tai useampaan kieleen ja kahteen tai useampaan kulttuuriperintöön yhtä hyvin kuin hän pystyy rakastamaan kumpaakin vanhempaansa. Lapsella on yhtäläinen oikeus molempien vanhempiensa kieleen. On tärkeätä, että monikielisessä perheessä pidetään kaikkia kieliä yhtä oikeutettuina. Vaikeuksia voi syntyä, jos vanhemmat tai kieliryhmät eivät ole yksimielisiä tai jos ympäristö suhtautuu monikielisyyteen tai vähemmistökieleen suorastaan kielteisesti. Jos lapsi oppii häpeämään yhtä tai useampaa kieltään, hän haluaa päästä niistä nopeasti eroon ja ryhtyy käyttämään arvostetumpaa kieltä. Vanhemmat voivat kuitenkin tehdä paljon vahvistaakseen lapsen kielellistä itsetuntoa ja avoimuutta eri kieliä ja kulttuureita kohtaan.

Suomen kieli ja kulttuuri yhdistävät kaikkia ruotsinsuomalaisia. Ne ovat samalla linkki vanhempien tai isovanhempien entiseen kotimaahan.

Miksi kaksi- tai monikielisuus?

Ruotsissa on satojatuhansia monikielisiä perheitä ja suomi on yksi kieli hyvin monessa näistä. Nykyisin on entistä tavallisempaa antaa lapselleen monikielinen kasvatusta. Useamman kuin yhden kielen hallitseminen antaa lapselle mahdollisuudet sellaisiin kontakteihin, joita yksikielisellä ei ole. Uuden kielen oppimisen myötä pääsee myös osalliseksi toisesta kulttuurista ja toisesta tavasta ajatella. Tämä voi saada lapsen kiinnostumaan uusista kielistä ja kulttuureista ja siten osaltaan vaikuttaa suvaitsevuuden lisäämisessä yhteiskunnassa. Kaksi- ja monikielisuus eivät kuitenkaan ole rikkaus vain yksilölle vaan myös resurssi yhteiskunnalle. Nykyisin hyvää kielitaitoa pidetään erittäin tärkeänä varsinkin Euroopan integraation ja globalisoitumisen lisääntymisen vuoksi. Suomen kielen taidon arvo on noussut myös siksi, että Suomesta on tullut yksi Ruotsin virallisista vähemmistökielistä. Monikielisuus antaa enemmän valinnanvapautta, olipa kyse ammatin valitsemisesta, maan vaihtamisesta tai yhteyksistä eri maissa asuviin sukulaisiin ja ystäviin.

Mitä tutkimus sanoo kaksi- tai monikielisyydestä

Tutkijat eivät ole kaikin osin olleet yksimielisiä siitä, miten monikielisuus vaikuttaa yksilöön. Aikaisemmin katsottiin, että äidinkielen kehittymisen ja monikielisyyden välillä oli ristiriita. Monikielisyyden luultiin myös estävän vähemmistöihin kuuluvien lasten enemmistökielen oppimista. Nykyisin tiedetään, että lapset voivat mainiosti

oppia monta kieltä. Lisäksi monet tutkijat ovat sitä mieltä, että monikielisten lasten voi olla helpompi oppia uusia kieliä kuin yksikielisten.

Jos lapsi saa jo varhaisessa vaiheessa olla tekemisissä monen kielen kanssa, hänestä voi tulla monikielinen. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että monikielisyys tulee itsestään. On tärkeää, että vanhemmat toimivat aktiivisesti ja tietoisesti monikielisuuden edistämiseksi. Kehitystä helpottaa lisäksi merkittävästi, jos esikoulu, koulu ja koko yhteiskunta tukevat lapsen monikielisuuden kehitystä esim. tarjoamalla opetusta vähemmistökielillä ja vähemmistökielissä.

Monikieliselle lapselle kehittyy luonnollisesti tunne siitä, mitä kieltä on käytettävä eri henkilöiden kanssa eri paikoissa. Jotkut kokemukset ja toimet liittyvät yhteen kieleen, toiset toiseen. Kolmikielinen lapsi ehkä urheilee parhaiten suomeksi, kalastaa ruotsiksi ja laittaa ruokaa arabiaksi. Monikielisen on kuitenkin helpompi omaksua eri kielten sanasto sitä mukaa kuin olot muuttuvat ja tarpeita syntyy. Monikielisen kielet kehittyvät koko elämän ajan, aivan kuin yksikielisenkin.

Miten lapsestasi tulee kaksi- tai monikielinen?

Kolme tärkeätä kysymystä pohdittavaksi:

Haluatko lapsestasi monikielisen?

Kuka puhuu lapsesi kanssa suomea?

Kuinka paljon olet itse valmis panostamaan lapsesi kaksi- tai monikielisyyteen?

Kun päätät kasvattaa lapsesi monikielisyyteen, on tärkeätä, että mietit tarkkaan, miten aiot menetellä. Me emme peri kieltä, vaan opimme sen eri henkilöiltä eri tilanteissa ja elämän eri vaiheissa. Vanhemmat ovat lapsen ensimmäisinä elinvuosina tärkeimpiä kielellisiä esikuvia sitten kavereista tulee yhä tärkeämpiä. Koulun roolia ei tietenkään saa aliarvioida, varsinkin kun on kyse kirjakielen oppimisesta. Myös joukkoviestimillä on suuri merkitys. Kieli tarvitsee kaiken aikaa virikkeitä voidakseen kehittyä.

Monikielisessä perheessä on vanhemmilla vastuu siitä, miten lapsen kielet kehittyvät. Lapsesta voi tulla monikielinen eri tavoin, mutta hänen kannaltaan on helpointa, että kumpikin vanhempi puhuu johdonmukaisesti omaa äidinkieltään eikä vaihtelee kielten välillä. Tätä nimitetään yksi henkilö – yksi kieli -periaatteeksi.

Näin tekemällä vanhemmat antavat lapselle parhaan kielellisen esikuvan. Koska äiti on usein ensimmäisinä vuosina lapsen kanssa enemmän kuin isä, on tavallista, että lapsi oppii ensin paremmin hänen kielensä. Jos vanhemmat osaavat toistensa kieltä, he voivat puhua keskenään sitä kieltä, jota lapsi muuten kuulee ympäristössään vähemmän.

On tärkeää, että puhut lapsen kanssa johdonmukaisesti äidinkieltäsi, myös silloin, kun seurustelette sukulaisten, ystävien ym. kanssa. Jos muut, esim. lapsen leikkiverit eivät ymmärrä suomea, voit kääntää heille, niin että he eivät tunne itseään ulkopuoliseksi. Voit myös opettaa heille muutaman sanan. Käytä suomea lapsen kanssa kaikissa päivittäisissä tilanteissa, myös kodin ulkopuolella, kun esim. käyt kaupassa tai terveyskeskuksessa. Puhu, laula ja leiki lapsen kanssa mahdollisimman paljon. Lisäksi on tärkeätä lukea lapselle. Mukavan yhdessäolon lisäksi se avaa lapselle myös oven kirjoitettuun kieleen. Siten lapsen kieli kehittyy ja hän kiinnostuu itsekin lukemisesta. Monikielisyttä voi myös vahvistaa suomenkielisten lehtien, kasettien ja videonauhujen avulla. Ruotsin radio ja televisio lähettävät suomenkielisiä lasten- ja nuorteno-hjelmia. Kaksikieliset lapset voivat osallistua myös kesäleireille ja muuhun toimintaan, jota suomiseurat ja Ruotsin kirkon suomenkielinen työ järjestävät eri puolilla maata. Suomessakin on ulkosuomalaislapsille kesäleiritoimintaa, jonka tarkoituksena on lasten kielitaidon parantaminen. Internet tarjoaa vanhemmille lapsille monia mielenkiintoisia mahdollisuuksia oppia, harjoitella ja käyttää kieltään.

Monikielisyys ei missään tapauksessa ole koulumenestyksen este. Se että puhut äidinkieltäsi lapsen kanssa ei estä tätä oppimasta ruotsia. Monet tutkijat katsovat päinvastoin, että se saattaa pitkällä aikavälillä johtaa parempaan ruotsintaitoon. Ympäristön myönteisyys monikielisyttä kohtaan helpottaa. Lapsen suomen kielen vahvistamiseksi on olemassa erilaisia kaksikielisiä opetusmalleja, kuten esim. äidinkielentuki ja -opetus esikoulussa ja koulussa, suomalaiset äidinkielenryhmät ja kaksikieliset ryhmät esikouluissa, kaksikieliset luokat ja ruotsinsuomalaiset vapaakoulut (ks. tärkeitä osoitteita s. 15). Parhaat edellytykset suomenoppimiselle lapsesi saa, jos valitsette kaksikielisen opetuksen, kuten esim. kaksikielisen luokan tai ruotsinsuomalaisen koulun. Ellei tämä ole mahdollista kotipaikkakunnallasi, voit ainakin vaatia lapsellesi äidinkielen – suomen – opetusta koulussa. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että esim. äidinkielenopetus ei yksinään voi taata sitä, että lapsi oppii vähemmistökieltä. Kotona saatu pohja ja jatkuva tuki ovat sen vuoksi erittäin tärkeitä.

Tavallisia piirteitä kaksi- ja monikielisyyden kehityksessä

Seuraavassa otetaan esille muutamia ilmiöitä, joista monikielisten lasten vanhemmilla on tapana kysyä.

Kielten sekoittaminen

Kaksi- tai useampikielisessä ympäristössä kasvavilla lapsilla on tavallisesti jossakin vaiheessa tapana sekoittaa kieliään. Lapsi ei ole ehkä vielä ymmärtänyt, että vanhemmat puhuvat eri kieliä. Lapsi ei ole oppinut erottamaan eri kieliin kuuluvia seikkoja toisistaan.

Yksi lapsen kielistä saattaa olla muita kehittyneempi. Silloin lapsi lainaa sanoja ja sanontoja siitä kielestä, jota hän osaa paremmin, täyttääkseen aukkoja huonommin osaamassaan kielessä. Jos lapsi sekoittaa kieliä, vanhemmat voivat antaa kielellistä tukea käyttämällä puuttuvaa sanaa itse. On tärkeitä, että vanhemmat itse miettivät omaa kielenkäyttöään ja välttävät kielten sekoittamista keskustellessaan lapsensa kanssa. Jos suomenkielinen vanhempi käyttää aina esim. sanaa ishockey, lapsi ei opi sanaa jääkiekko. Jos vanhemmat itse ovat johdonmukaisia kielivalinnassaan, lapsenkin on helpompi ymmärtää, mikä on suomea ja mikä ruotsia.

On kuitenkin täysin luonnollista, että monikieliset lapset ja aikuiset käyttävät toisinaan toisen kielen sanoja ja sanontoja. Tällöin ei ole enää kysymys samasta kielen

sekoittamisesta kuin puhumaan opettelevan pienen lapsen sekoittaessa kieliään, vaan koodinvaihdosta, erityisestä tavasta keskustella muiden monikielisten kanssa. Monikieliset lapset oppivat yleensä varhain sopeuttamaan kieltänsä puhekuuressaan mukaan eivätkä vaihda kielestä toiseen puhuessaan esim. yksikielisen isoäitinsä kanssa.

Kielet kehittyvät eri tahtiin

Kielet kehittyvät usein eri tahtiin senkin jälkeen, kun lapsi on oppinut erottamaan kielet toisistaan. Tämä voi johtua siitä, että lapsi juuri silloin keskittää energiansa jonkin uuden asian oppimiseen toisessa kielessä ja toisen kielen kehittyminen hidastuu. Myös yksikielisen lapsen kielenkehitys tapahtuu asteittain. Kun lapsi on saavuttanut uuden kypsyystason yhdessä kielessä, on aika astua askel eteenpäin myös toisissa. Tätä kehitystä eivät vanhemmat voi kiirehtiä. Tärkeintä on olla edelleen hyvänä kielellisenä mallina, keskustella lapsen kanssa ja lukea tälle mahdollisimman paljon.

Kielten oppimisvauhti on yhteydessä siihen, kuinka paljon lapsi käytännössä todella on tekemisissä eri kielten kanssa. Jos toinen vanhemmista on kotona ja seurustelee lapsen kanssa koko päivän ja toinen seurustelee tämän kanssa vain aamuisin, iltaisin ja viikonloppuisin, on itsestään selvää, että lapsen kielet eivät voi kehittyä samaan tahtiin. Kavereiden ja koulun kieli taas voi saada vallitsevan aseman lapsen varttuessa, ja tämäkin saattaa johtaa epätasapainoon. Silloin on hyvin tärkeää, että vanhemmat käyttävät hyväkseen kaikkia edellä kuvattuja keinoja lapsen suomen kielen vahvistamiseksi: kirjoja, lehtiä, radio- ja TV-ohjelmia, videofilmejä, tietokonepelejä jne. Osallistuminen suomenkielisille nuorisoleireille voi innostaa nuoria puhumaan suomea uudelleen. Pitkä loma Suomessa samanikäisten joukossa voi myös lisätä kiinnostusta suomen kielestä ja kulttuuria kohtaan. Suomenkielistä luokkaa tai koulua käyvä lapsi saa automaattisesti suomenkielisen ystäväpiiriin eikä ole yhtä taipuvainen siirtymään ruotsiin kieleen.

Puhumisesta kieltäytyminen

Pieni lapsi saattaa välillä kieltäytyä puhumasta, tai suorastaan kuuntelemasta kieltäsi. Tällöin voi olla kyseessä mielenosoitus, samalla tavalla kuin lapsesi saattaa olla hankala ruokailtaessa saadakseen sinun huomiosi. Vanhemmat lapset, esim. teini-ikäiset saattavat yhtäkkiä lakata puhumasta jotakin kielistään ja tällöin voivat syynä olla kavereiden ja ympäristön asenteet. On kuitenkin tavallista, että kiinnostus vähemmistökieltä kohtaan palautuu. Monet nuoret, jotka ovat ennättäneet kadottaa ensimmäisen kieltänsä, yrittävät myöhemmin kovalla työllä oppia sitä uudelleen.

Jatka niin kuin olet aloittanut: käytä suomea johdonmukaisesti välittämättä, millä kielellä lapsi vastaa. Yritä myös järjestää lapselle kontakteja muiden suomea puhuvien lasten kanssa. Älä luovuta. Yritä olla suuttumatta tai masentumatta ja yritä korostaa monikielisyyden myönteisiä puolia. Tärkeintä on, että kommunikaatio toimii hyvin ja että jatkat kielen vahvistamista puhumalla sitä itse.

Jos luovutat ja vaihdat kieltä, kun lapsesi jostakin syystä kieltäytyy puhumasta suomea, on vaara, että kaikki tekemäsi työ menee hukkaan. Jos lapsesi tottuu siihen,

että puhut hänen kanssaan myös ruotsia, on hyvin vaikea enää perustella, miksi hänen pitäisi puhua sinun kanssasi vain suomea.

Jos perheessä ei kukaan puhu ruotsia, lapsi saattaa tulla kouluun osaamatta sitä juuri lainkaan. Näille lapsille, samoin kuin kaikille muillekin lapsille, jotka opettelevat ruotsia toisena kielenä, suositellaan erityistä ruotsinopetusmuotoa, ruotsia toisena kielenä. Tässä yhteydessä on erinomaista, jos lapsi saa esikoulussa olla kaksikielisessä ryhmässä, jossa hän voi oppia ruotsia omassa tahdissaan. On myös tärkeää, että vanhemmat ovat johdonmukaisia ja puhuvat edelleen omaa kieltään lapselle. Samalla he voivat yrittää antaa virikkeitä ruotsin oppimiseksi, esim. antamalla lapsen tutustua ruotsinkielisiin lapsiin, osallistua ruotsinkieliseen toimintaan, lainaamalla kirjastosta ruotsinkielisiä kirjoja ja osoittamalla kiinnostusta lapsen ruotsinkielistä koulutyötä kohtaan. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että suomenkielinen vanhempi itse ryhtyy puhumaan lapselleen ruotsia tai lukemaan tälle ruotsinkielisiä kirjoja, vaan pikemminkin sitä, että hän osoittaa avoimuutta molempia kieliä kohtaan.

Mitä mahdollisuuksia Ruotsin koululaitos antaa lasten ja oppilaiden suomen kielen kehittämiseen?

Kieli ja oppiminen käyvät käsi kädessä, kuten kieli ja identiteetti.

Tuoreet tutkimusraportit osoittavat, että koulunkäynti suomenkielisessä luokassa (opetus kaksikielistä, suomeksi ja ruotsiksi) on yleisesti ottaen erittäin myönteistä oppilaalle (Raimo Rönholm, 1999). On luonnollista ja itsestään selvää, että äidinkieli vahvistuu suomenkielisessä opetusympäristössä. Tämän lisäksi on huomattava suomenkielisen opetusryhmän merkitys kulttuuri- ja minäidentiteetin vahvistumiselle, oppilaan itseluottamukselle ja koulutyöhön osallistumiselle.

Suomeen palaavien lasten vointia käsittelevästä tutkimusraportista ilmenee, että vakaan, kaksikielisen identiteetin saaneet lapset selviytyvät paluumuutosta paremmin kuin ne lapset, jotka eivät ole Ruotsissa asuessaan säilyttäneet äidinkieltään ruotsin rinnalla (Lauri Vuorenkoski, 2000).

Esikoulu

Esikoulu on lasten ja nuorten yhtenäisen koulujärjestelmän ensimmäinen askel. Se käsittää 1–5-vuotiaat lapset ja siitä käytettiin aikaisemmin nimitystä päiväkotitai osaaikaryhmä. Hallitus ja valtiopäivät ovat vahvistaneet esikoulun opetussuunnitelman.

Suunnitelmassa on esikoulun tehtävä ja kansalliset tavoitteet. Opetussuunnitelma on asetus ja se sisältää kuntaa ja esikoulua sitovat määräykset. Opetussuunnitelmassa ei kerrota, miten tavoitteisiin päästään, eikä myöskään työtapoja tai menetelmiä – niistä päättäminen on kuntien ja esikoulujen asia.

Esikoulun tehtävänä on muun muassa:

- siirtää kulttuuriperintö, arvot, perinteet, historia, kieli ja taidot sukupolvelta toiselle
- auttaa kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia lapsia saamaan tukea kaksikulttuurisen identiteetin kehittämiseen
- auttaa lasta, jonka äidinkieli on muu kuin ruotsi, saamaan mahdollisuuden kehittää ruotsintaitoaan ja äidinkieltään.

Jos suomenkielisiä lapsia on riittävästi, kunnat tai muut vastuulliset voivat järjestää suomenkielisiä esikouluja tai esikouluryhmiä. Niiden määrä on kuitenkin vähentynyt ja nykyisin niitä on vain suurissa kaupungeissa ja ruotsinsuomalaisten vapaakoulujen ohessa.

Kun suomenkielinen lapsi on ruotsinkielisessä esikoulussa, kunta ja esikoulu ovat velvollisia tukemaan lapsen äidinkielen kehitystä. Tämä voidaan järjestää eri tavoin. Yleinen tapa on se, että suomenkielinen äidinkielenopettaja käy esikoulussa kaksi tai kolme tuntia viikossa lukemassa lapselle satuja ja laulamassa tämän kanssa suomeksi.

Tutkimukset osoittavat, että jos lapset voivat harjoittaa äidinkieltään jo esikoulussa, he selviytyvät paremmin koulusta. Näin syntyy silta esikoulun kielen ja kodin kielen välille.

Kun haet lapsellesi esikoulupaikkaa, on oleellista, että tiedustelet suomenkielistä esikoulua tai esikouluryhmää. Ellei sellaista ole, vaadi lapselle lapsellesi äidinkielen tukea.

Esikoululuokka

Esikoululuokka on erillinen vapaaehtoinen koulumuoto kuusivuotiaille. Kunta on velvollinen tarjoamaan kuusivuotiaille paikan esikoululuokasta. Toisinaan se on yhdistetty koulun ensimmäiseen luokkaan. Monissa ruotsinsuomalaisissa kouluissa on myös suomenkielinen esikoululuokka. Jos lapsen on tarkoitus aloittaa suomenkielisessä luokassa, on luonnollista, että hän käy myös esikoululuokan, jossa puhutaan suomea.

Peruskoulu

Kaikkien peruskoulun oppilaiden on luettava kansallisista vähemmistöistä. Opetussuunnitelmia on muutettu 1. päivästä elokuuta 2000. Peruskoulussa saavutettaviin tavoitteisiin (Lpo94) on lisätty seuraavaa:

”(koulu vastaa siitä, että jokaisella peruskoulun päättävällä oppilaalla)

... on tietoja kansallisten vähemmistöjen kulttuurista, kielestä, uskonnosta ja historiasta”.

Tämän opetussuunnitelman muutoksen jälkeen se on uudistetuissa kurssisuunnitelmissa.

Kaksikielinen opetus, kaksikieliset luokat (suomi ja ruotsi)

Monilla Ruotsin paikkakunnilla on jo kauan ollut peruskoulussa kaksikielistä opetusta, siis kaksikielisiä luokkia. Opetusta annetaan sekä suomeksi että ruotsiksi ja tavoitteena on kaksikielisyys. Luokissa noudatetaan Ruotsin opetussuunnitelmaa.

Kunnat voivat järjestää kaksikielisiä luokkia, jos oppilaita on riittävästi. Koulusetuksessa sanotaan, että ”Jos oppilaan päivittäinen seurustelukieli toisen tai molempien huoltajien kanssa on muu kuin ruotsi, kunta saa järjestää osia vuosikurssien 1–6 opetuksesta tällä kielellä (kaksikielinen opetus). Suomen kieltä seurustelukielenään käyttäville oppilailla sellaista opetusta saa järjestää myös vuosikursseilla 7–9.

Koko sinä aikana, jolloin opetusta järjestetään, saa enintään puolet siitä antaa seurustelukielellä. Opetus on suunniteltava niin, että ruotsinkielisen opetuksen osuus lisääntyy vähitellen koulutuksen aikana.” [Grundskoleförordning/ Peruskouluasetuksen (1994:1194) 2. luvun 7. §]

Kaksikielisten luokkien määrä on viime aikoina pienentynyt.

Äidinkielenopetus

Vuodesta 1997 on kotikieli-termin asemesta käytetty käsitettä äidinkieli.

Äidinkielenopetus on oma aine peruskoulussa ja lukiokoulussa. Opetuksessa on edistettävä oppilaiden yksilöllistä kehitystä ja vahvistettava heidän itsetuntoaan. Äidinkielenopettajat ovat usein kotoisin saman kulttuurin alueelta kuin lapset. Äidinkielenopettajalla täytyy myös olla hyvä ruotsin kielen taito ja hänen täytyy tuntea Ruotsin yhteiskunta.

Suomenkielisellä oppilaalla on lakimääräinen oikeus äidinkielenopetukseen suomen kielessä koko peruskoulun ajan. Oppilaalle opetukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Jos oppilaalla on useita äidinkieliä, hänellä on oikeus saada opetusta vain yhdessä näistä.

Kunta on velvollinen järjestämään äidinkielenopetusta vain, jos löydetään sopiva opettaja ja jos vähintään viisi oppilasta kunnassa haluaa sellaista opetusta. Ehtona on myös, että oppilas käyttää äidinkieltä päivittäin kodissaan. Kouluvirasto on ehdotanut, että Ruotsin viiteen kansalliseen vähemmistöön kuuluvilla oppilailla olisi oikeus

äidinkielenopetukseen, vaikka lapsi ei puhu kieltään joka päivä ja vaikka vain yksi oppilas on pyytänyt sellaista opetusta.

Opetusta voidaan antaa joko tuntijaon mukaisena aikana tai ylimääräisenä aineena tuntijaon ulkopuolella. Tuntijaon puitteissa oppilas voi opiskella äidinkieltään kielivalintana, oppilaan valintana tai koulukohtaisena valintana. Jos äidinkielenopetus järjestetään koulukohtaisena valintana tai tuntijaon ulkopuolella, koulun täytyy keskustella oppilaan ja tämän huoltajan kanssa ennen päätöksentekoa. Tällaisen opetuksen ajankohdasta päättää kunta. Joskus äidinkielenopetusta annetaan muiden aineiden jälkeen. Tavallista on myös, että eri koulujen oppilaat saavat opiskella äidinkieltä yhdessä.

Äidinkielenopetuksen tarkoituksena on, että oppilaat kehittävät kieltään niin, että he sitä kautta saavat vahvan itsetunnon ja selkeän käsityksen itsestään ja omasta elämäntilanteestaan. Opetuksen on edistettävä oppilaiden kehitystä kaksikieliseksi yksilöiksi, joilla on kaksinkertainen kulttuuri-identiteetti.

[Grundskoleförordning/ Peruskouluasetus (1994:1194) 2.luvun 9. §, 10. §, 11. §, 12. §; Asetus (1997:599) 13. §, 14. §].

Jos suomenkielisen oppilaan ruotsin kielen taito ei ole riittävä, hänellä on oikeus saada opinto-ohjausta suomen kielellä ja opetusta ruotsin kielessä toisena kielenä.

Vanhemmat ja koulu keskustelevat oppilaan tarpeesta opinto-ohjaukseen. Koulun rehtori päättää viime kädessä, milloin oppilaille tarjotaan äidinkielistä opinto-ohjausta.

Ruotsinsuomalaiset vapaakoulut

Vapaakouluilla tarkoitetaan kouluja, joiden toiminnasta ei vastaa kunta.

Ruotsinsuomalaisia kouluja on perustettu eri puolille Ruotsia. Niiden yhteydessä on myös esikouluja, esikoululuokkia ja vapaa-ajankoteja.

Koulut noudattavat Ruotsin opetussuunnitelmaa. Opetuskielet ovat suomi ja ruotsi. Ruotsinsuomalaisten vapaakoulujen tärkeitä tavoitteita ovat kaksikielisyys, vahva minäidentiteetti ja kahteen kulttuuriin kuuluminen.

Grundskoleförordning/ Peruskouluasetuksen (1994:1194) 2. luvun 7. § koskee myös vapaakouluja.

Lukiokoulu

Lukiokoulun oppilaalla on sama oikeus äidinkielenopetukseen kuin peruskoulun oppilaalla, jos vähintään toisen vanhemman äidinkieli on muu kuin ruotsi ja tätä kieltä käytetään kodissa päivittäin. Oppilaan täytyy myös osata kieltä hyvin.

Äidinkielenopetus voidaan järjestää henkilökohtaisena valintana, laajennettuna ohjelmanä tai jonkin muun kielen kuin ruotsin tai englannin opetuksen asemesta.

Jos kunnassa on viisi oppilasta, jotka haluavat äidinkielenopetusta, kunta on velvollinen järjestämään sitä.

Peruskoulussa ja lukiokoulussa oppilas saa arvosanan äidinkielessä.

Muita tärkeitä tietoja

- Ruotsiin muuttanut suomenkielinen oppilas, joka aloittaa koulunkäyntinsä ruotsinkielisessä luokassa, on oikeutettu saamaan äidinkielenopetusta suomessa, opetusta ruotsissa toisena kielenä ja suomenkielistä opinto-ohjausta.
- Eräillä paikkakunnilla on vaihtoehtona ruotsinsuomalainen vapaakoulu tai kaksikielinen opetus ns. kaksikielissä luokissa, joissa opetuskielinä ovat ruotsi ja suomi.
- Oppilasvaihto on osa pohjoismaista yhteistyötä. Pohjoismaiden ministerineuvoston stipendiohjelman Nordplusin tarkoituksena on lisätä koulutusalan yhteistyötä Pohjoismaissa. Nordjobb on 18–26-vuotiaille nuorille tarkoitettu kesätyöohjelma. Työsuhteen pituus vaihtelee yhdestä viiteen kuukauteen ja ajoittuu toukokuun alusta syyskuuhun.
- Ruotsalainen lukiokoulutus pätee myös Suomessa. Ruotsalaisesta lukiokoulusta päästötodistuksen saanut voi hakea suomalaisiin korkeakouluihin. Muutamissa niistä on erityinen kiintiö ulkomaisia opiskelijoita varten.
- Suomen ja Ruotsin koulutusmahdollisuuksista antaa lisätietoja Suomen instituutin koulutussihteeri.

- Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto järjestää kesäisin eri puolilla Ruotsia leirikoulu-toimintaa kouluikäisille lapsille ja nuorille. Leirikoulut ovat suomenkielisiä ja niissä on monipuolista ohjelmaa, mm. luovaa toimintaa, urheilua ja ulkoilua. Paikalliset Suomi-seurat ja seurakuntien suomenkielinen työ järjestävät myös lasten- ja nuortentoimintaa sekä leirikouluja. Seurakunnilla on lisäksi suomenkielistä rippikouluopetusta.
- Helsingissä toimiva kesälukioseura on monen vuoden ajan järjestänyt kansainvälistä kurssitoimintaa suomalaista syntyperää oleville ulkosuomalaisille lapsille ja nuorille. Kurssien tarkoituksena on parantaa osanottajien suomen kielen taitoa ja lisätä heidän Suomen-tuntemustaan.

Lopuksi

Kun sinä vanhempana mietit lapsesi mahdollisuuksia saada suomenopetusta esi-, perus- tai lukiokoulussa, ota ensin yhteys lapsesi opettajaan, sitten koulun johtoon.

Seuraavana on vuorossa se kunnan virkamies, joka vastaa esi-, perus- tai lukiokoulusta.

Jos sinulla näiden yhteyksien jälkeen on vielä kysyttävää, voit ottaa yhteyden Kouluvirastoon. Sen alueelliset opetusneuvokset seuraavat koululaitoksen kaikkien asteiden opetusta.

Monet monikielisyyteen panostavista perheistä ovat joskus kohdanneet vaikeuksia, mutta useimmat sanovat myös, että monikielisyyden mukana tulee niin paljon myönteistä, että he eivät missään tapauksessa voisi kuvitella luopuvansa siitä. Panosta sinäkin monikielisyyteen, se kannattaa!

Onnea matkaan!

Kirjallisuusvihjeitä

Arnberg, L. (1988), Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Arnberg, L. (1985), sama kirja suomeksi, Tavoitteena kaksikielisyys, Jyväskylä, Gummerus

Baker, C. (1996), Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola. Uppsala: Påfågeln.

Grundskoleförordning (1994:1194)

Harding, E. & Riley, P. (1993), Den tvåspråkiga familjen. En handbok i tvåspråkighet. Uppsala: Påfågeln.

Hyldenstam, K. (red.) (1996), Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige. Lund: Studentlitteratur.

Skutnabb-Kangas, Tove (1981), Tvåspråkighet. Lund.

Rönholm, Raimo (1999), Identiteetin lähteillä, Turun yliopisto

Vuorenkoski, Lauri (2000), Childhood between two countries, Oulun yliopisto

Tärkeitä osoitteita

Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto, RSKL
Bellmansgatan 15 nb
118 47 STOCKHOLM
Puh. 08-615 83 40
Faksi: 08-615 83 65
S-posti: info@rskl.se
Kotisivu:www.rskl.se

Ruotsin Suomalainen Opettajaliitto, RSO
Skolspåret 53
424 31 ANGERED
Puh./faksi: 031-48 39 40
S-posti: rso.sfil@telia.com
Kotisivu: www.rso-sfil.educations.net

Suomen instituutti
Snickarbacken 2
Box 1355
111 83 STOCKHOLM
Puh. 08-545 212 17
Faksi: 08-545 212 10
S-posti: anita.kangas@finlandskulturinst.se
Kotisivu: www.finlandskulturinst.se

Skolverket (Kouluvirasto)
Alströmergatan 12
106 20 STOCKHOLM
Puh. 08-723 32 00
Kotisivu: skolverket.se
modersmal.skolverket.se
(Tämä on erityinen teemapaiikka suomen kielellä ja suomen kielessä annettavalle opetukselle)

Botkyrkan ruotsinsuomalainen koulu
Utbildningsvägen 4
147 42 TUMBA
Puh. 08-530 386 57
Faksi: 08-530 604 03
S-posti: exp@sverigefinskaskolan.com

Upplands Väsbyn ruotsinsuomalainen koulu
Hovslagaregatan 25
194 31 UPPLANDS VÄSBY
Puh. 08-590 809 91
Faksi 08-590 883 60
S-posti: skolan@sverigefinskaskolan.se
Kotisivu: www.sverigefinskaskolan.se

Tukholman ruotsinsuomalainen koulu
Fridhemsgatan 17-19
112 40 STOCKHOLM
Puh. 08-651 15 00
Faksi: 08-651 13 53
S-posti: sverigefinska.skolan@telia.com
Kotisivu: home.swipnet.se/sverigefinska

Erkki-koulu
Rademachergatan 34
632 20 ESKILSTUNA
Puh. 016-12 20 10
Faksi: 016-12 20 09
S-posti: erkki.kansli@telia.com
Kotisivu: www.algonet.se/~erk

Motalan ruotsinsuomalainen koulu
Manebergsgatan 2
591 72 MOTALA
Puh. 0141-21 52 86
Faksi: 0141-21 24 83
S-posti: sfs.i.motala@telia.com
Koti-sivu: www.sfskolan.com

Göteborgin ruotsinsuomalainen koulu
Blackevägen 1
417 16 GÖTEBORG
Puh. 031-23 38 60
Faksi: 031-23 92 20
S-posti: rektor@sverigefinska.org
Kotisivu: www.sverigefinskaskolan.org

Liljakoulu
Ribegatan 99
154 45 KISTA
Puh. 08-750 53 05
S-posti: lilja.skola@telia.com

Örebron ruotsinsuomalainen kielikoulu
Krokusgatan 16
Box 15052
700 15 ÖREBRO
Puh. 019-25 74 00, 019-25 16 55
Faksi: 019-25 74 80
S-posti: kielikoulu.orebro@telia.com

Uumajan yliopisto
Institutionen för moderna språk / finska
901 87 UMEÅ
Puh. 090-786 67 06
Faksi: 090-786 66 72
Kotisivu: www.mos.umu.se/finska

Tukholman yliopisto
Suomen kielen laitos
106 91 STOCKHOLM
Puh. 08-162000 (vaihe)
Faksi: 08-15 88 71
S-posti: marja.jalonen@finska.su.se
Kotisivu: www.finska.su.se

Luulajan tekninen yliopisto
971 87 LULEÅ
Puh. 0920-491 000
Faksi: 920-491 399
S-posti: universitet@luth.se
Kotisivu: www.luth.se

Lundin yliopisto
Box 117
221 00 LUND
Puh. 046-222 00 00 (vaihe)
Faksi: 046-222 42 28
S-posti: kansliHT@kansliHT
Kotisivu: www.lu.se

Ruotsinsuomalainen kansankorkeakoulu
Box 154
953 24 HAPARANDA
Puh. 0922-688 00
Faksi: 0922-688 08
S-posti: info@svefi.net
Kotisivu: www.svefi.net

Axevallan kansankorkeakoulu
532 72 Axvall
Puh. 0511-26 970
Faksi: 0511-26 999
S-posti: info@axevalla.fhsk.se
Kotisivu: www.axevalla.fhsk.se

Fristadin kansankorkeakoulu
Box 59
531 21 FRISTAD
Puh. 033-23 68 00
Faksi: 033-26 06 52
S-posti: exp@fristads.fhsk.se
Kotisivu: www.fristads.fhsk.se

Kesälukioseura
PL 158
FIN-00171 Helsinki
Puh. +358-(0)9-686 07 70
Faksi: +358-(0)9-666 130
S-posti: kls@clinet.fi
Kotisivu: www.kesalukioseura.fi

Suomi-Seura
Mariankatu 8
FIN-00170 Helsinki
Puh. +358-(0)9-684 12 10
Faksi: +358-(0)9-684 121 40
S-posti: suomis@suomi-seura.fi
Kotisivu: www.suomi-seura.fi

Ruotsin kirkon suomenkielinen työ
751 70 UPPSALA
Puh. 018-16 95 00
Faksi: 018-169 615
S-posti: info@svkyrkan.se
Kotisivu: www.svenskakyrkan.se

Ruotsinsuomalainen kielilautakunta
Bjurholmsgatan 12
Box 20057
104 60 Stockholm
Puh. 08-462 92 32
Faksi: 08-442 42 15
S-posti: konntori@kielilautakunta.se
Kotisivu: www.spraknamnden.se

Föreningen Norden
Box 127 07
112 94 STOCKHOLM
Puh. 08-506 113 00
Faksi: 08-506 113 20
S-posti: forenigen@norden.se
Kotisivu: www.norden.se

Sveriges Television
Suomenkielinen toimitus
105 10 STOCKHOLM
Puh. Uutiset 08-784 75 35, EKG 08-784 74 32
Faksi: 08-660 48 49
S-posti: uutiset@svt.se
ekg@svt.se
Kotisivu: www.svt.se

SR Sisuradio
Box 703 22
107 23 STOCKHOLM
Puh. 08-784 25 25
Faksi: 08-650 64 78
S-posti: sisu@sr.se
Kotisivu: www.sr.se/sisuradio